

Toimintamalli – Tasa-arvoinen ja yhdenvertainen opetus ja ohjaus opiskelijan polulla

Tasa-arvoinen ja yhdenvertainen opetus ja ohjaus opiskelijan polulla

Potentiaali-hankkeessa on tuotettu opetus- ja ohjaustyötä tekeville toimintamalli siitä, miten he voivat huomioida ja edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ammatillisten opintojen opiskelijan polulla. Mallia voi soveltaa hyvin myös peruskouluun ja lukioon.

Toimintamalli kuvaa opiskelijan polkua alkaen opiskeluihin hakeutumisesta ja päättyen opintojen loppuvaiheeseen ja jatkoon suunnitteluun. Polun varrelle on koottu käytännönläheisiä toimenpiteitä, joilla voidaan edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti oppilaitoksissa. Polun työvälineet on pääasiassa toteutettu Potentiaali-hankkeessa, mutta olemme lisänneet työvälineitä myös muista hankkeista. Voitte halutessanne lisätä myös muita toimenpiteitä, muuttaa toimenpiteiden järjestystä tai käyttää vain osia toimintamallista.

Toimintamallin tavoitteena on kannustaa oppilaitoksia ottamaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö osaksi oppilaitoksen arkipäivää.

Tässä aineistossa on toimintamallin pdf-versio. Mallin voi myös tulostaa ja laittaa esimerkiksi esille opettajanhuoneeseen.

Toimintamallin tulostettava kuva löytyy [täältä](#).

Pääset tutustumaan toimintamalliin myös **Thinglink-sivustolla [täältä](#)**.

Avaa toimintamallin vinkit klikkaamalla polun varrella olevia lamppukuvakkeita.

Mallia on ollut tuottamassa [Mukamas Learning Design](#).

Sisältö

Saavutettavuus	3
Tutustumistilaisuudet	4
Opintoihin hakeutuminen.....	5
Henkilökohtaistaminen	6
Opintojen alussa	7
Opintojen aikana	8
Työelämäjaksot	9
Opintojen loppuvaihe	10
Oma suunta.....	11

Saavutettavuus

Koulutuksen ja opetuksen saavutettavuuden takaamiseksi on työskenneltävä pitkäjänteisesti ja säännöllisesti. Saavutettavuuteen panostaminen lisää yhdenvertaisuutta, toiminnan esteettömyys ja saavutettavuus lisäävät kaikkien mahdollisuutta hyödyntää oppilaitoksesta löytyvää tietoa sekä osallistua oppilaitoksen toimintaan. Olennaista saavutettavuuden takaamisessa on tehdä kaikkien olo tervetulleeksi ja turvalliseksi.

Koulutuksen ja opetuksen saavutettavuutta voidaan tarkkailla monesta eri näkökulmasta. Tarkkailun kohteena voi esimerkiksi olla oppilaitoksen nettisivut ja oppimateriaalit. Nettisivuilta ja oppimateriaaleista löytyvän tiedon tulee olla selkeästi jäsenneltyä sekä helposti löytyvää. Lisäksi nettisivujen ja oppimateriaalien tulee olla saavutettavia aistivammaille (esim. kuulo, näkö), kognitiivisia haasteita omaaville (esim. oppimisvaikeudet, lukutaito) sekä motorisia haasteita omaaville.

Oppilaitoksen esteettömyyteen, eli opetustilojen ja oppimisympäristöjen fyysiseen toimivuuteen ja käyttäjystävällisyyteen, tulee myös kiinnittää huomiota. Tiloissa kaikkien tulee pystyä liikkumaan vaivattomasti ja wc-tiloja tulee löytyä kaikille sukupuolille sekä myös toimintarajoitteisille.

Yhdenvertaiset mahdollisuudet oppimiseen turvataan tarvittaessa erityisjärjestelyjen ja erilaisten tukipalvelujen avulla. Opiskelijalle voidaan järjestää yksilöllisiä apuvälineitä, erilaisia kieliversioita ja opetusta voidaan eriyttää opiskelijan tarpeiden mukaisesti.

Saavutettava sisältö ja esteettömät tilat ovat tarkoitettu kaikille.

Oppilaitoksen saavutettavuuden ja esteettömyyden takaamiseksi voitte tutustua esimerkiksi alla oleviin materiaaleihin yhdessä työyhteisön kesken:

- Celian **Viisi vinkkiä saavutettavampaan sisältöön** (2018). Tutustu vinkkeihin tästä: <https://www.celia.fi/Blogi/viisi-vinkkia-saavutettavampaan-verkkosisaltoon/>
- Somat.fi -sivuston **Saavutettavat oppimateriaalit kaikille oppijoille -kurssi** (2018). Somat-Mooc kurssin tavoitteena on syventyä saavutettavaan opetukseen ja erityisesti saavutettavan tekstin tuottamiseen. Kurssi suoritetaan itseopiskeluna ja siitä voi valita myös osia suoritettavaksi. Siirry kurssiin tästä: https://www.somat.fi/#aloita_kurssi
- Lapsen oikeudet -sivustolla löytyy tehtävä, jossa osallistujat pääsevät **tarkkailemaan koulun esteettömyyttä**. Tehtävä on suunniteltu opiskelijoille, mutta sen voi toteuttaa myös työyhteisön kesken. Tutustu tehtävään tästä: <https://www.lapsenoikeudet.fi/kampanja/lapsenoikeuksienviikko/kouluille/7-9-luokka/esteeton-koulu/>
- Kaikkien Amis-hankkeen **normisuunnistuksessa** osallistujat saavat tehtäviä, joiden avulla he tutustuvat oppilaitoksen eri tiloihin eri näkökulmista. Tutustu normisuunnistukseen tästä: https://kaikkienamis.fi/wp-content/uploads/2020/06/kaikkienamis_normisuunnistus.pdf
- Helsingin kaupungin opas **Esteettömyys kouluissa ja päiväkodeissa** (2020). Tutustu oppaaseen tästä: <https://www.hel.fi/static/hki4all/kirjasto/opas-esteettomyys-kouluissa-paivakodeissa.pdf>

Tutustumistilaisuudet

Oppilaitosten tutustumistilaisuudet ovat mainio tilaisuus esitellä oppilaitoksen tarjoamia mahdollisuuksia monipuolisesti ja laajasti. Tutustumistilaisuuksiin valmistautuessa voidaan kiinnittää erityisesti huomiota siihen, kenelle oppilaitoksen opintoja esitellään sekä, kuka opintoja esittelee ja miten. Kiinnittämällä huomioita opintojen esittelytapaan voidaan vaikuttaa konkreettisesti segregaatian purkuun.

Suomessa koulutus- ja työalojen sukupuolen mukainen segregatio on erittäin yleistä. Eli naiset ja miehet koulutautuvat hyvin pitkälti eri aloille ja myös työskentelevät eri tehtävissä. Tämä tarkoittaa, että työtehtäviä jaetaan sukupuolen mukaan ”naisten töihin” ja ”miesten töihin”. Todellisuudessa kuitenkin kummallakin sektorilla on olemassa monenlaisia töitä.

Eri alojen esittelytilaisuuksissa kannattaa kiinnittää huomiota siihen, että alaa ja sen työtehtäviä esitellään monipuolisesti. Stereotyyppisiä vahvistavia ja sukupuolittuneita ilmauksia ja kuvastoa kannattaa välttää. On myös tärkeää, että erilaiset hakijat löytävät esittelymateriaaleista samaistumiskohteita itselleen. Tutustumistilaisuuksissa sekä markkinointimateriaaleissa voidaan myös nostaa esille tarinoita, joissa opiskelija on valinnut sukupuolelleen epätyypillisen alan. Oppilaitosten esittelyissä kannattaa kuitenkin huomioida, että oppilaitoksesta luodaan todellisuutta vastaava kuva.

Tutustumistilaisuuksissa on myös tärkeää, ettei kiinnostuneiden hakijoiden mielenkiinnonkohteista tai koulutussuunnitelmista tehdä oletuksia heidän sukupuolensa tai muiden ominaisuuksien perusteella. Varmistakaa, että tiedotatte kaikille kiinnostuneille yhtäläisesti oppilaitoksen tarjoamista opiskelumahdollisuuksista.

Valmistautuessanne tutustumistilaisuuksiin voitte esimerkiksi tutustua alla oleviin aineistoihin:

- Potentiaali-hankkeen julkaisu: Molander, Lotta (2021) **Korkeakoulujen markkinointikuvat luovat nuorille mielikuvia tulevaisuuden tekijöistä – keille samaistumispiintoja tarjotaan?** Potentiaali-hanke, 26.2.2021. Lue julkaisu tästä: <https://www.potentiaalihanke.fi/korkeakoulujen-markkinointikuvat-luovat-nuorille-mielikuvia-tulevaisuuden-tekijoista/>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitokset kokoavat **vinkit sukupuolitietoiseen viestintään**. Vinkeissä keskitytään niin kielenkäyttöön kuin viestintään. Tutustu vinkeihin täältä: <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/sukupuolitietoinen-viestinta#vinkeja%20kuvaviestintaan>
- KSL Opintokeskuksen opas: **Syrjimätön kieli** (2022). Tutustu oppaaseen täältä: <https://www.ksl.fi/julkaisut/syrjimaton-kieli/>
- **Sinä Osaat!** Hankkeen materiaalit (2022). Materiaaleissa monipuolistetaan mielikuvia tekniikan ja teknologian alasta ja sillä toimivista. Tutustu materiaaleihin täältä: <https://www.sinaosaat.fi/opettajille>

- TAT – Duunikoutsi-sovellus: <https://tat.fi/palvelu/duunikoutsi/>
Kankkunen, Maria (2021): [Maailma muuttuu, kun aktiivisesti muutamme sitä kielen ja kuvastonkin avulla](#). TAT blogi, 29.3.2021.

Opintoihin hakeutuminen

Oppilaitosten tulee kiinnittää huomiota oppilaitoksen hakukäytäntöihin tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. On tärkeää, että hakukäytänteissä otetaan huomioon erityyppiset hakijat. Mikäli opiskelijakunta koostuu suurilta osin homogeenisestä ryhmästä, tulisi kriittisesti tarkkailla sitä, suositaanko hakuprosessissa tietyn tyyppisiä hakijoita.

Oppilaitoksen tulisi miettiä esimerkiksi, miten erityistarpeet ja kielitaitovaatimukset otetaan huomioon hakuprosessissa. Voidaanko jollekin ryhmälle antaa positiivista erityiskohtelua? Esimerkiksi, neuroepätyypillisille, oppimisvaikeuksia omaaville tai suomea ei äidinkielenään puhuville?

Mikäli hakuprosessiin sisältyy haastattelutilaisuuksia, tulee niitä tarkastella kriittisesti yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Tästä syystä onkin tärkeää, että haastattelutilaisuudet ovat tarkasti jäsenneityjä ja strukturoituja. Olennaista on keskittyä hakijan opiskelumotivaatioon, muilla ominaisuuksilla ja taustalla ei tule olla vaikutusta valintaan. Haastattelijoiden on hyvä tiedostaa millaiset eri seikat vaikuttavat haastattelutilanteen sujumiseen ja miten niitä voi ottaa huomioon. Esimerkiksi neuroepätyypillisille (esim. ADHD, ADD, autismi) hakijoille ryhmähaastattelut sekä silmiin katsominen haastattelujen aikana voivat tuoda erityisiä haasteita. Oppilaitoksen tulee varmistaa, että haastattelut järjestään niin, että kaikki hakijat kokevat olonsa turvalliseksi ja tervetulleiksi niiden aikana.

Jos hakuprosessiin liittyy itsenäisesti tehtäviä kokeita tai tehtäviä, on niissä hyvä kiinnittää huomiota kokeiden saavutettavuuteen. Vinkkejä saavutettavuuden takaamiseksi saat polun ensimmäisestä kohdasta. Hakukäytäntöjen yhdenvertaisuuden edistämiseksi on myös hyvä taata, että kaikilla hakijoilla on esteetön pääsy pääsykoekirjoihin sekä muihin mahdollisiin materiaaleihin.

Oppilaitoksen hakukäytänteitä voidaan pohtia tarkemmin esimerkiksi alla olevien materiaalien avulla:

- Opetushallituksen opas **Esteettömästi toisen asteen opintoihin – opas esteettömään opiskelijavalintaan ja opiskeluun** (2014). Tutustu oppaaseen tästä: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/esteettomasti-toisen-asteen-opintoihin>
- Opintopolun sivu **Usein kysyttyä peruskoulun jälkeisiin koulutuksiin hakemisesta**. Siirry sivulle tästä: <https://opintopolku.fi/konfo/fi/sivu/usein-kysyttya-peruskoulun-jalkeisiin-koulutuksiin-hakemisesta>

Henkilökohtaistaminen

Jokaiselle ammatillisen koulutuksen opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS). Suunnitelmassa tunnistetaan ja tunnustetaan opiskelijan aiempi osaaminen ja suunnitellaan, miten osaaminen osoitetaan sekä mitä ohjausta, tukea tai mahdollisia erityisen tuen toimia opiskelija tarvitsee. Osaamisen näkyväksi tekemisessä on tärkeää miettiä, miten asioista kysytään ja millainen käsitys osaamisesta niin ohjaajalla kuin ohjattavalla on. Tämä vaikuttaa siihen mitä osamaista ja miten osataan tuoda esiin. Henkilökohtaistamisessa opettaja esittelee eri opiskelupolkuja ja kertoo vaihtoehtoista, joiden kautta on mahdollista saavuttaa asetetut tavoitteet.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta henkilökohtaistamisessa on tärkeää huomioida opiskelijoiden yksilöllisyys. Kehittämissuunnitelmaa laatiessa on tärkeää, ettei opiskelijan mielenkiinnon kohteista tehdä oletuksia sukupuolen (tai muun ominaisuuden) perusteella. Henkilökohtaistamisessa on käytettävä yhtenäisiä käytänteitä kaikkien opiskelijoiden suunnitelmia luodessa. Suunnitelmaa tulee päivittää säännöllisesti ja onkin tärkeää huomioida, että niin opiskelijan tuen tarpeet kuin mielenkiinnonkohteet voivat muuttua opintojen ja eri elämäntilanteiden myötä.

Suunnitelmaa laatiessa on olennaista myös se, että opiskelijan koko osaaminen tunnistetaan. Osaamista tunnistaessa on otettava huomioon muutakin kuin tutkintotodistukset ja arvosanat.

Henkilökohtaistamisen yhteydessä Potentiaali-hanke suosittelee tutustumista seuraaviin materiaaleihin:

- Potentiaali-hankkeen **Potentiaalipolku-sovellus** (2021). Sovelluksen tavoitteena on kannustaa opiskelijaa pohtimaan omaa tulevaisuutta, omiin uravalintoihin vaikuttavia tekijöitä ja rohkaista opiskelijaa tekemään itselle sopivia valintoja. Siirry sovellukseen täältä: <https://www.potentiaalipolku.fi/>
- Osaamisen tunnistamiseen ja sanoittamiseen on kehitetty tehtäviä OSATA-hankkeessa (2019). Tutustu hankkeen **Sampo-ohjaussivuston** tehtäviin täältä: <https://osaamismatkalla.fi/materiaalit/sampo-osaaminen/>
- Metropolian julkaisema **Tämä Elämä Vahvuuspelin** (2019). Pelin kautta voidaan tarkastella oppilaiden vahvuuksia tutkintotodistuksen ulkopuolella. Siirry peliin täältä: <https://www.tamaelama.fi/vahvuuspeli>
- Potentiaali-hankkeen **Myytit myttyyn -videoissa** tarkastellaan sukupuoliin, ammatinvalintaan ja osaamisiin liittyviä käsityksiä ja uskomuksia. Videoita voi hyödyntää omien osaamisten ja ennakkoluulojen pohtimiseen. Katso videot tästä: <https://www.potentiaalihanke.fi/materiaalit/>

Opintojen alussa

Uusi oppilaitos, uudet kaverit ja uudet toimintatavat jännittävät aluksi. Uuteen yhteisöön sulautuminen ei käy hetkessä, ja joillekin uusien ystävyyssuhteiden solmiminen on haastavampaa kuin toisille. On kuitenkin tärkeää muistaa, että jokaisella on mahdollisuus opiskella ja tehdä töitä oikeudenmukaisessa ja tasa-arvoisessa ympäristössä.

Koulutuksen järjestäjillä on sekä eettinen että lain velvoittama velvollisuus laatia oppilaitokselle tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Suunnitelman laatiminen ja hyödyntäminen ei ole hyödyllistä vain lain noudattamisen takia, mutta sillä on myös suora yhteys opiskelijoiden hyvinvointiin. Opiskelijoiden kokemus nähdä ja kuulua tulemisesta vahvistaa opiskelijoiden identiteettiä ja osallisuutta. Suunnitelma tulee laatia yhdessä opiskelijoiden kanssa ja heidät on hyvä aktivoida mukaan suunnitelmien laatimiseen sekä seurantaan hyvissä ajoin.

Oleellinen osa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa on sen sisältämät toimenpiteet, joilla tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistetään kyseisessä oppilaitoksessa. Suunnitelman tulee myös sisältää toimenpiteitä syrjinnän ehkäisemiseen ja siihen puuttumiseen. Syrjinnän tunnistamisen tulee aina johtaa konkreettisiin toimenpiteisiin syrjinnän poistamiseksi. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on hyvä käydä läpi lukuvuoden alussa yhdessä opiskelijoiden kanssa.

Tarkistakaa työyhteisönne kesken, että teillä on toimivat rutiinit ja käytännöt tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatimiseen ja seurantaan. Ovatko kaikki tietoisia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista? Onko teillä aktiivinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöryhmä? Onko ryhmä moninainen ja löytyykö ryhmästä erilaisia taustoja, erilaista osaamista sekä asiantuntemusta? Onko kaikilla, niin opiskelijoilla kuin työntekijöillä, tietoa siitä keneen ottaa yhteyttä, jos kokee/todistaa syrjintää tai häirintää?

Tutustukaa työyhteisössänne seuraaviin aineistoihin liittyen oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiin:

- Potentiaali-hankkeen **Osallistava työpajamalli**. Työpaja auttaa havaitsemaan ja käsittelemään tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä kysymyksiä, ja sitä voi hyödyntää myös toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatimisessa ja päivittämisessä. Siirry työmalliin tästä: file:///home/chronos/u-b33a9853370d2e58313b45f5f3c221dac6d24f86/MyFiles/Downloads/Osallistava_ty%C3%B6pajamalli.pdf
- Tasa-arvo kasvatuksessa -portaalin työkalupakin osio **Tasa-arvosuunnitelma koulussa** (2022). Siirry sivustolle tästä: <https://tasa-arvokasvatuksessa.fi/aineenopettaja-tyokalupakki-tasa-arvosuunnitelma-koulussa/>
- Meidän amiksesta kaikkien amis! **Opas ammatillisten oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen kartoittamiseen**. Tutustu oppaaseen tästä: <https://kaikkienamis.fi/opas/>

- Rauhankasvatusinstituutin **Tasa-arvokompassi -työkalu**, jonka avulla jokainen koulu ja päiväkoti voi löytää itselleen sopivia tapoja sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tutustu kompassiin tästä: <https://rauhankasvatus.fi/tasa-arvo-toimintakulttuurin-keskioon/>

Vaikka useilla oppilaitoksilla on toimivat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyösuunnitelmat sekä työryhmät, ovat syrjintäkokemukset yleisiä koulumaailmassa. Siksi onkin tärkeää, että tasa-arvotoimenpiteitä toteutetaan monella eri tasolla. Opintojen alussa on hyvä kehittää yhteiset turvallisemman tilan periaatteet yhdessä opiskelijaryhmän kanssa. Voitte esimerkiksi kehittää periaatteet Potentiaali-hankkeessa tuotetun ohjeistuksen avulla:

- Potentiaali-hankkeen **ohjeet turvallisemman tilan periaatteiden kehittämiseen**. Siirry ohjeisiin täältä: https://www.potentiaalihanke.fi/wp-content/uploads/2022/05/L-Potentiaali_turvallisemmantilanperiaatteet2022-2.pdf

Opintojen aikana

Oppilaitosten tulee työskennellä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi säännöllisesti ja pitkäjänteisesti. Jokaisella on oikeus saada opiskella turvallisessa ympäristössä, jossa kaikki voivat hyvin, ja jokainen kokee itsensä hyväksytyksi sellaisena kuin on. Turvallisessa ympäristössä kunnioitetaan jokaista ihmistä sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautuneisuudesta, ulkonäöstä, iästä, uskonnosta, yhteiskunnallisesta asemasta, alkuperästä, mielipiteistä, kyvyistä tai saavutuksista riippumatta.

Opettajien ja ohjaajien onkin hyvä jatkuvasti päivittää tietojaan ja taitojaan liittyen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Lisäksi on tärkeää tarkastella kriittisesti omaa opetustaan sekä opetuksessa käytettävää materiaalia. Voidaan esimerkiksi pohtia, miten asioista ja eri ihmisryhmistä puhutaan, miten eri asioita arvotetaan, millaisia esimerkkejä käytetään. Vahvistaako puhe esimerkiksi stereotyyppisiä käsityksiä? Puhutaanko vähemmistöistä esimerkkeinä ”poikkeamasta”? Huomioidaanko eri taustoista tai vähemmistöistä tulevat opiskelijat, miten?

Oppilaitoksen johdon kannattaa aktiivisesti rohkaista opettajia ja ohjaajia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusaiheisiin koulutuksiin. Oppilaitoksen tulisi myös mahdollistaa jatkokoulutuksiin osallistuminen työajalla.

Asioihin kannattaa myös paneutua sekä itsenäisesti että koko työyhteisön kesken. Alla olevaan listaan olemme koonneet käytännönläheisiä opettajille ja ohjaajille suunnattuja menetelmiä niin oman toiminnan tarkkailuun kuin yhdenvertaisuustiedon kartuttamiseen.

- Työyhteisön kesken voidaan pohtia omaa asemaa, kokemusmaailmaa, ennakoasenteita ja niiden vaikutusta opetukseen ja ohjaukseen Potentiaali-hankkeen **Teflon-testin ohjeiden** avulla.

Ohjeet Teflon-testin toteuttamiseen löytyy tästä: https://www.potentiaalihanke.fi/wp-content/uploads/2022/05/Potentiaali_teflontesti2022.pdf

- Työyhteisön kesken kannatta myös päivittää osaamistaan ajankohtaisista käsitteistä. Tutustakaa Potentiaali-hankkeen materiaaleihin: **Sanasto** ja **Käsitteet tutuksi** (tulossa).

Siirry sanastoon tästä: <https://www.potentiaalihanke.fi/sanasto/>

Siirry Käsitteet tutuksi -materiaaliin tästä: <https://www.potentiaalihanke.fi/wp-content/uploads/2022/06/Kasitteet-tutuksi.pdf>

- Potentiaali-hankeessa on koottu opettajille ja ohjaajille käytännönläheisiä **vinkejä sukupuolitietoiseen kielenkäyttöön**. Siirry vinkeihin tästä: https://www.potentiaalihanke.fi/wp-content/uploads/2022/05/Sukupuolitietoinen_kielenkaytto_Pote-1.pdf
- **Oppimateriaaleja voidaan tarkastella yhdenvertaisuuden näkökulmasta** Kaikkien Amis – sivuston vinkkien avulla. Siirry sivustolle tästä: <https://kaikkienamis.fi/tyokalupakki-oppimateriaalien-tarkastelu/>

Työelämäjaksot

Ammatillisissa opinnoissa osa oppimisesta tapahtuu työssäoppimisjaksoilla, joilla tutustutaan myös alan toimintatapoihin ja työkultturiin. Muilla koulutusasteilla tutustutaan työelämään erilaisilla tutustumisjaksoilla sekä yhteistyöprojekteissa yritysten kanssa. Oppilaitoksen on hyvä miettiä työelämäjaksot ja niiden toteutusta myös tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta.

Työelämässä tapahtuva syrjintä on yleistä ja se tulee ottaa esille opinnoissa jo ennen työelämäjaksoja. Saattaa olla, että jotkut eivät saa haluamaansa työssäoppimispaikkaa esimerkiksi nimen tai ihonvärin takia. Opettajien ja ohjaajien onkin siis hyvä keskustella työelämän pelisäännöistä ja työntekijöiden oikeuksista yhdessä opiskelijoiden kanssa ennen työelämäjaksoja.

Opiskelijoiden tulee olla tietoisista omista oikeuksistaan työntekijänä sekä tietää, kehen olla yhteydessä syrjintätapauksissa. On tärkeää, että opiskelijat voivat olla yhteydessä oppilaitokseen, mikäli he kokevat syrjintää tai häirintää työelämäjaksosensa aikana. Opettajien ja ohjaajienkin on siis hyvä päivittää tietonsa työntekijän oikeuksista ja työelämään liittyvästä syrjinnästä. Työelämäjaksojen yhteydessä olisi tärkeää miettiä millaisia toimintatapoja työpakalla noudatetaan ja voisiko niitä kehittää yhdessä.

Työelämän pelisääntöjä voidaan esimerkiksi selvittää yhdessä oppitunnin aikana. Aiheeseen voi tutustu esimerkiksi alla olevilta sivustoilta:

- Yhdenvertaisuusvaltuutetun sivu **Yhdenvertaisuus ja syrjintä työelämässä**. Siirry sivulle tästä: <https://syrjinta.fi/tyoelama>
- Yhdenvertaisuus.fi-sivuston sivu **Syrjintäkokemukset ja -havainnot**. Siirry sivulle tästä: <https://yhdenvertaisuus.fi/syrjintakokemukset-ja-havainnot>

- Valte-hankkeen **Ensimmäinen työpäivä -simulaatio**ssa tutustutaan työelämän yleisiin pelisääntöihin ja käyttäytymiskulttuuriin. Tutustu simulaatioon tästä: <https://valaa.com/valte/>

Opintojen loppuvaihe

Opintojen loppuvaiheessa opiskelijat alkavat miettiä seuraavia askeleitaan. Oppilaitoksen tulee varmistaa, että opiskelijoilla on laajasti tietoa opintojen jälkeisistä vaihtoehdoista. Niin jatko-opintojen kuin työelämän mahdollisuuksia tulee esitellä laajasti. Jatkoaskeleiden ohjauksessa on tärkeää, ettei opiskelijoiden mielenkiinnonkohteista tai mahdollisuuksista tehdä oletuksia heidän sukupuolensa tai minkään muun ominaisuuden perusteella.

Oppilaitos voi panostaa ohjaukseen esimerkiksi järjestämällä cv-työpajoja ja rekrytointiammattilaisten koulutuksia. Näistä tulee tiedottaa laajasti ja näiden saavutettavuus on taattava. Saavuttavuuden takaamisesta voit lukea lisää tämän toimintamallin ensimmäisestä kohdasta.

Opetuksessa ja ohjauksessa kannattaa pohtia erilaisia jatkopolkuja sekä tutustua erilaisiin uratarinoihin ja esikuviiin. Ilman esikuvia voi olla vaikeaa hahmottaa itselleen mahdollisia polkua. Esikuvien merkitys on siis suuri. Purkakaakaan yhdessä ajatusta yhdestä ja tietystä jatkopolusta!

Opiskelijoiden kanssa voidaan keskustella työelämästä sekä jatkopolkujen mahdollisuuksista esimerkiksi alla olevien materiaalien avulla:

- Potentiaali-hankkeen materiaali **Tietoa segregaatiossa** sisältää oppituntimateriaalia segregaatiossa käsittelemään yhdessä oppilaiden kanssa. Tunnin aikana opiskelijat pääsevät pohtimaan myös omia haaveitaan liittyen ammatteihin. Siirry materiaalin täältä: [TULOSSA](https://tuloossa.com/)
- **Töissä.fi** -sivustolta löydät tietoa siitä, millaisissa tehtävissä yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa opiskelevat työskentelevät. Tutustu sivustoon tästä: https://toissa.fi/fi_FI/
- OSATA-hankkeessa on tuotettu tehtäviä **urasuunnittelun tueksi**. Tutustu tehtäviin täältä: <https://osaamismatkalla.fi/materiaalit/sampo-urasuunnittelu/>
- Työmarkkinatorin **Ammattitieto-osio** on tarkoitettu kaikille työelämästä kiinnostuneille esimerkiksi ammatinvalinnan ja urasuunnittelun tueksi. Sivustolta löydät ammattien ja ammattialojen kuvauksia, ja voit lukea eri ammateissa toimivien ihmisten haastatteluja ja uratarinoita. Vieraile sivustolla tästä: <https://tyomarkkinatori.fi/ammattitieto>
- Kaikkien Amis-hankkeen **Pätevä ammattilainen –harjoituksen** tarkoituksena on herättää keskustelua siitä, millainen ihminen on pätevä ammattilainen ja pohtia, sopiiko tämä määritelmä kaikkiin ulkoisista ominaisuuksista ym. Riippumatta. Tutustu harjoitukseen tästä: https://kaikkienamis.fi/wp-content/uploads/2020/05/kaikkienamis_pateva_ammattilainen.pdf
- VETO- ja Roolipeli-hankkeiden video **Mielikuvia ammateista ja ammattilaisista** (2021). Katso video tästä: <https://www.youtube.com/watch?v=a7S09ED6xnA>

Oma suunta

Jos oppilaat kokevat, että he ovat saaneet laajasti tietoa eri vaihtoehtoista ja tukea opinnoissa, on todennäköistä, että he tekevät itselleen sopivia valintoja. Eli luovat omaan suuntaansa.

Opettajien ja ohjaajien on hyvä muistuttaa oppilaita pysähtymään ja pohtimaan omia tavoitteitaan ja toiveitaan. Opiskelijoita kannattaa kannustaa etsimään omaa suuntaa ja tiedostamaan, että eri paikoista hankitut osaamiset tukevat toisiaan ja voivat olla jopa etu työelämässä. Myös jatko-opintojen sekä alan vaihtamisen mahdollisuudesta on hyvä muistuttaa. Mikäli tiedon ja kokemusten lisääntyessä jokin toinen ammatti alkaakin kiinnostaa enemmän, niin alaa voi vaihtaa ja lähteä opiskelemaan uutta tutkintoa. Ensimmäisen alan ei tarvitse olla se lopullinen.

Opintojen loputtua opiskelijat jäävät koulun ohjauksen ulkopuolelle, joten on tärkeää, että opiskelijat tietävät minne olla yhteydessä tulevaisuudessa koulutus- ja työnohjaukseen liittyvissä kysymyksissä. Kerro ohjaamoista, TE-toimistoista sekä eri alojen etujärjestöistä ja näiden tarjoamasta tuesta.

Opiskelijoille voi esimerkiksi vinkata alla olevista sivustoista:

- **Ohjaamot.** Siirry sivustolle täältä: <https://ohjaamot.fi/>
- **TE-palvelut.** Siirry sivustolle täältä: <https://tyomarkkinatori.fi/henkiloasiakkaat/?k=1&m=0&y=1&pa=1>
- **Opintopolku.fi.** Opintopolusta löydät tietoa korkeakoulujen tutkintoon johtavista koulutuksista, perusopetuksen jälkeisen koulutuksen yhteishaun koulutuksista sekä jatkuvan haun ammatillisista koulutuksista. Siirry sivustolle tästä: <https://opintopolku.fi/konfo/fi/>
- **Ammattiosaaja-sivustolla** pääset kurkistamaan opiskelijoiden ja ammattilaisten arkeen. Eri ammattien edustajat kertovat omista valinnoistaan ja urapoluistaan. Tutustu sivustoon tästä: <https://www.ammattiosaaja.fi/>